

Nr 3.

Ankom till riksdagens kansli den 17 februari 1920 kl. 1 e. m.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 3, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av statsbidrag till uppförande av byggnader för folkskoleväsendet i riket.

I en inom andra kammaren av herr Jonsson i Hökhult m. fl. avgiven motion, nr 209, yrkas, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning, i vad mån och på vad sätt staten må lämna bidrag till uppförande av byggnader för folkskoleväsendet i riket, samt därefter snarast möjligt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Till stöd för sitt yrkande ha motionärerna anfört bland annat:

»I det största antalet landsorts- och även i en del stadskommuner hava skatterna till kommunen, särskilt under de senare åren, alltmer ökats, så att de nu äro mycket tryckande för de skattedragande. En av de faktorer, som framför andra medverkat därtill, är utgifterna för folkskoleväsendet. Visserligen bidrager staten till lärarpersonalens avlöning med 90 % av lönen och hela ålderstilläggen, men med den utveckling, som skolväsendet just nu håller på att undergå, och de ökade krav från det allmännas sida, som nu ställas på kommunerna i fråga om lokaler för folkskolorna och bostäder för lärarpersonalen, äro utgifterna för detta ändamål för ett stort antal enskilda kommuner så betungande och mellan de olika kommunerna så ojämnt fördelade, att anslag i utjämnings syfte från statens sida för åstadkommande av för folkskoleväsendet erforderliga byggnader är särskilt av behovet påkallat.»

Motionärerna framhålla vidare, huru utvecklingen på affärlivets och industriens områden för vissa kommuner medfört ett betydande uppsving, under det andra kommuner på grund av ogynnsamt läge eller andra förhållanden

Bihang till riksdagens protokoll 1920. 13 saml. 1 avd. 2 häft. (Nr 3.) 1

Motionen.

blivit stillastående eller rent av gått tillbaka. Dessa och andra med dem samverkande orsaker hava vållat, att det kommunala skattetrycket kommit att drabba synnerligen ojämnt.

»Detta allt gör», fortsätta motionärerna, »att en utjämning av de kommunala utgifterna åtminstone i någon mån bör åvägbringas. Här ovan har framhållits, hurusom kostnaden för åstadkommande av lokaler för skolväsendet är svåröverkomlig särskilt för fattiga kommuner, och att hjälp från statens sida därför bör åstadkommas. Detta är än mer beaktansvärt därför att statsmakterna själva besluta om folkskoleväsendets utveckling och genom sina organ genomdriva, att lämnade föreskrifter lända till efterrättelse. I kommuner med gles befolkning och stora avstånd måste antalet skolor i förhållande till barnantalet bliva mycket större än vad som är förhållandet i tätbefolkade samhällen. När då på dessa förstnämnda skolor skola tillämpas de skolformer, som nu äro föreskrivna, följer härav, att byggnadskostnaderna i förhållande till barnantalet bliva orimligt höga. Redan nu har från befolkningens sida på många håll försports stor ovilja emot de ständigt ökade kraven i ekonomiskt hänseende, som skolväsendet medför. Skall detta kunna mildras och skall folkskolan överallt i vårt land kunna fylla sin uppgift, då måste man från statens sida i detta avseende, samtidigt som fordringarna ökas, även räkka en hjälpsam hand, då det gäller att bära de uppkomna bördorna.

Vi anse det vara lämpligt, att staten bidrager i form av anslag med 50 % av kostnaden för åstadkommande av behövlige nybyggnader för folkskoleväsendet i riket, samt att Kungl. Maj:t av riksdagen begär beviljande av härför erforderliga medel.»

I avseende på motiveringen hänvisas i övrigt till motionen.

Historik.

Frågan om ökat statsbidrag till folkskoleväsendet har upprepade gånger varit före inom riksdagen, och har därvid jämväl frågan om statsbidrag till uppförande av byggnader för folkskolan varit föremål för prövning.

Vid 1918 års lagtima riksdag hemställde herr *Hallén* i motion II: 275, »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att i samband med den utredning angående ett tidsenligt ordnande av skolväsendet, som nu igångsatts, även måtte utredas, huruvida och under vilka förutsättningar skoldistrikt må kunna erhålla rätt till statsbidrag för uppförande av folkskolebyggnader, samt att för riksdagen måtte snarast möjligt framläggas de förslag, vartill en sådan utredning kunde föranleda.»

Även herr *Hallén* hade i motiveringen för sitt yrkande genom en utförlig statistik från Värmland, Dalsland och Västergötland framhållit de kommunala skattebördornas ojämna fördelning samt genom en rad exempel påvi-

sat, huru det vore hart när omöjligt för vissa kommuner att utan statens hjälp kunna tillfredsställande ordna sitt skolväsen.

Andra kammaren biföll också motionen, men då första kammaren avslod densamma, hade frågan den gången fallit.

År 1919 upptogs frågan ånyo av herr *Moberger m. fl.*, som i motion II: 4 hemställde, »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes i samband med den utredning angående ett tidsenligt ordnande av folkskoleväsendet, som igångsatts, även låta utreda, huruvida och under vilka förutsättningar skoldistrikt må kunna erhålla rätt till statsbidrag för så väl folkskoleväsendets allmänna driftkostnader som ock till skolbyggnader, samt för riksdagen snarast möjligt framlägga de förslag, var till en sådan utredning kan föranleda.»

Över denna motion inhämtade utskottet yttrande av skolöverstyrelsen, som bland annat anförde:

»De av riksdagen sålunda givna riktlinjerna för utredningsarbetet avse tydligen målet för reformverksamheten på folkskoleväsendets område. Vad sedan angår de medel, genom vilka detta mål skall kunna förverkligas, blir det givetvis utredningens uppgift att därom åvägabringa klarhet. Redan från början har det stått klart för överstyrelsen, att bland de omständigheter, som ofrånkomligt måste komma i betraktande, då det gäller att åstadkomma nödiga förbättringar på folkskoleväsendets område, skolornas ekonomiska förhållanden särskilt träda i förgrunden och härvidlag allra närmast kostnaderna för erforderliga skolhusbyggnader. Vid sidan om kraftigt arbete för undanröjande av den lärarbrist, som, därest den får fortfara, hotar att omöjliggöra den i så hög grad önskvärda utvecklingen av vårt folkskoleväsen, måste därför verkamma åtgärder i syfte att bereda skoldistriktet behövliga lättnader i de, särskilt under nuvarande förhållanden, synnerligen dryga kostnader för anskaffande av de skollokaler, som erfordras, framstå som en av de viktigaste förutsättningarna för skolväsendets ändamålsenliga förbättring och utveckling.

Överstyrelsen anser sig i detta sammanhang böra nämna, att överstyrelsen redan under sitt första verksamhetsår haft uppe till övervägande frågan om statsunderstöd i någon lämplig form för skolhusbyggnader, och var överstyrelsen betänkt på att i ämnet göra framställning till Elders Kungl. Maj:t. Att så ej skedde berodde i främsta rummet därpå, att överstyrelsen icke var i tillfälle att då åstadkomma den närmare utredning, varpå en framställning i sådant hänseende kunde grundas.

Av vad överstyrelsen i det föregående anfört torde framgå, att den utredning angående åtgärder för en förbättrad folkundervisning, som av 1917 års riksdag begärdes och som för närvarande pågår inom överstyrelsen med biträde av tillkallade sakkunniga, måste avse jämväl de ekonomiska förut-

sättningarna för sådana åtgärders vidtagande samt de utvägar, genom vilka dessa förutsättningar lämpligen böra åstadkommas. Det torde också vara uppenbart, att med den ekonomiska utredningen icke kan anstå, till dess utredning angående de punkter, som direkt angivas i riksdagens ovannämnda skrivelse av år 1917 blivit slutförd, utan att dessa båda utredningar stå i det närmaste samband med varandra, så att de icke blott böra utföras samtidigt utan också, om ej arbetet skall onödigt försvåras och fördröjas, i ett sammanhang.»

I ovan omförmälda skrivelse från skolöverstyrelsen hade framhållits, att en ekonomisk utredning med det syfte, som av motionärerna antytts, måste tillhöra det utredningsarbete angående folkskoleväsendet, varmed överstyrelsen för närvarande vore sysselsatt. Då emellertid skolöverstyrelsen uttalat, att en skrivelse av riksdagen i motionens syfte skulle innebära en maning och ett stöd att vid det pågående utredningsarbetet i så vidsträckt mån som möjligt även taga hänsyn till folkskoleväsendets ekonomiska förutsättningar och till den medverkan för deras åvägbringande, som lämpligen borde tillkomma staten, ansåg sig utskottet böra tillstyrka motionen, som ävenledes bifölls av andra kammaren.

Motionen gick nu till första kammaren, som på hemställan av sitt första tillfälliga utskott avslog densamma, vadan frågan även denna gång fallit.

Utskottet.

Såsom av historiken framgår, inhämtade utskottet föregående år skolöverstyrelsens yttrande i det föreliggande ärendet. Utskottet har därför nu kunnat inskränka sig till att under hand hos överstyrelsen begära upplysning angående utredningsarbetets fortskridande. Det har därvid inhämtats, att ifrågasvarande utredningsarbete så till vida ännu befinner sig på det förberedande stadiet, att man, ehuru visserligen primäruppgifter från de respektive skoldistrikten insamlats, likväl ännu ej hunnit statistiskt bearbeta det insamlade materialet, än mindre uppdraga några riktlinjer för de åtgärder, som kunna bli erforderliga. I överstyrelsen har också uttalats den meningen, att det fortfarande skulle vara ett värdefullt stöd, om riksdagen beslutade skrivelse till Kungl. Maj:t på sätt motionärerna föreslagit.

Utskottet delar till fullo denna mening och är desslikes fortfarande av den bestämda uppfattningen, att ordnandet av skolväsendet synnerligast på landsbygden ej kan ske på ett tillfredsställande sätt, därest ej staten mera verksamt än hittills lämnar bidrag till de härmed förenade kostnaderna, framför allt byggnadskostnaderna, vilka i regel äro de för den enskilda kommunen mest betungande.

Utskottet anser sig ock böra vidhålla sitt förra året gjorda uttalande, att det ökade bidraget, för att kunna på samma gång åstadkomma en all-

män uppryckning av skolväsendet och rättvist avvågas, bör utgå till samtliga skoldistrikt och jämväl lämnas till förräntning och amortering av lån till redan uppförda nybyggnader för skoländamål.

Huruvida ett eventuellt statsbidrag bör bestämmas till 50 % av byggnadskostnaden, såsom motionärerna föreslagit, eller utgå efter andra grunder, exempelvis med visst belopp för undervisningslokal eller viss procent av medelkostnaden per lärjunge, och om det bör utgå jämväl till tjänstebostäder o. d., är spörsmål, till vilka man först efter sorgfällig utredning torde kunna fatta bestämd ståndpunkt.

I anslutning till vad sålunda anförts, får utskottet i anledning av den föreliggande motionen hemställa,

att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta, utreda, i vad mån och på vad sätt staten må lämna bidrag till uppförande av byggnader för folkskoleväsendet i riket, samt därefter snarast möjligt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 17 februari 1920.

På utskottets vägnar:

FRANS BERGGREN.

Närvarande vid detta ärendes slutbehandling: herrar *Berggren, Berglund, Welin, Åhrberg, Johanson* i Huskvarna,* *Jungnell, Johansson* i Rimforsa, *Westman, Elldin* och *Olsson* i Labbemåla.

*) Icke närvarande vid justeringen.

Stockholm, Bokförlags-A.-B. Tidens tryckeri 1920.